

Bevarandeplan Natura 2000

(Enligt 17 § förordningen om områdesskydd 1998:1252)

Örtenberget, Forshaga kommun, Värmlands län

Områdeskod och namn:	SE0610215 Örtenberget
Mittpunktskoordinat:	1375482 - 6621346
Totalareal:	13,5 ha
Fastställd av Länsstyrelsen:	2006-03-15
Områdestyp:	området är utpekade enligt Habitatdirektivet
Fastigheter:	Forshaga kommun; Hällekil 1:23
Ägandeförhållanden:	Privat

Beskrivning av området

Dalgången väster om Örtenberget har tidigare varit öppen med åker-, ängs- och betesmarker på båda sidor av den meandrande Skymmelån. Öppna marker finns numera kvar endast i den sydligaste delen. Övriga delar av dalgången planterades med gran för cirka 40 år sedan. Örtenbergets västbrant innehåller flera mäktiga lodytor. Blockiga rasbranter finns däremellan. Gran är det dominerande trädslaget sett över hela berget, men bitvis är inslaget av lövträd betydande. Lövträden representeras i första hand av björk, asp, sälg och lind. Tallar finns här och var i branten, främst på hällmark i de övre delarna. Grova träd av samtliga trädslag förekommer. Måttlig till rik förekomst av död ved. Trädlågor, stenblock och brant terräng gör området svårframkomligt. På lodytorna påträffas artrika mossamhällen. Fältskiktet som präglas av de näringsrika förhållandena (rörligt markvatten, god jordmån – hyperitberggrund), är välutvecklat och artrikt. Nedanför branten växer både högväxta ormbunkar och diverse örter. Bland förekommande typiska kärlväxter (för naturtypen örtrik granskog) kan nämnas blåsippa, svart trolldruva, springkorn, tibast, vårärt, underviol, skuggviol och skogsknipprot.

Örtenberget ligger inom ett område (Örtensjöarna) som klassats som riksintressant för naturvård (3 kap 6 § miljöbalken). Inom det vackra och kuperade landskapet, som präglas av den kalkhaltiga bergarten hyperit, skapas förutsättningar för en rik flora och särpräglad fauna med förekomst av flera sällsynta och hotade arter.

Västerut, på Bergvik Skog AB marker, finns ett område (100 hektar) där skogsbruket bedrivs enligt särskild plan för att gynna naturvärden knutna till lövträd. Inom 2 km från Örtenberget ligger Gruvberget, Långtjärnsberget och Gullhättkullen vars hyperitbranter också ingår i Natura 2000-nätverket. Lite längre bort ligger Torsberget och Tjärnberget, som båda är välkända hyperitberg bland

botaniker. Sett i detta sammanhang utgör Örtenbergets västbrant en viktig pusselbit i att bevara biologisk mångfald på landskapsnivå.

Ingående naturtyper enligt habitatdirektivet

Habitatkod	Habitatnamn	Areal (ha)	
		Rapporterad	Nytt förslag
9010	Västlig taiga	2,5	
9050	Örtrika, näringsrika skogar med gran av fennoskandisk typ	5,5	

Ingående arter enligt habitatdirektivet

Artkod	Artnamn
1973	Hällebräcka <i>Saxifraga osloensis</i>

Bevarandesyfte och bevarandemål

Syftet med Natura 2000-området Örtenberget är att bidra till att upprätthålla så kallad gynnsam bevarandestatus för de ingående naturtyperna och de ingående arterna på biogeografisk nivå. För att uppnå gynnsam bevarandestatus krävs att specifika bevarandemål uppfylls. I nedanstående tabell framgår bevarandemål för naturtyperna och artrena inom Örtenbergets Natura 2000-område.

Art/naturtyp	Bevarandemål*
Västlig taiga (9010)	<p><i>Areal</i> Naturtypens utbredning bibehålls i minst x ha omfattning.</p> <p><i>Struktur och funktion</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Mängden död ved/levande ved ska vara minst 1/x - Lövträdsandelen ska vara minst x %. - Icke inhemska trädslag ska saknas. <p><i>Typiska arter</i></p>
Örtrika, näringsrika skogar med gran av fennoskandisk typ (9050)	<p><i>Areal</i> Naturtypens utbredning bibehålls i minst x ha omfattning.</p> <p><i>Strukturer och funktioner</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Mängden död ved/levande ved ska vara minst 1/x - Lövträdsandelen ska vara minst x %. - Sumpskogar med en ostörd hydrologi och hydrokemi. <p><i>Typiska arter</i></p>
Hällebräcka (1973)	<p><i>Populationsstorlek</i></p> <p><i>Livsmiljö</i></p>

*/Bevarandemål fastställs efter basinventeringen

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus

För att naturtyperna *västlig taiga* (9010) och *örtrika, näringsrika skogar med gran av fennoskandisk typ* (9050) samt arten *hällebräcka* (1973) ska uppnå och bibehålla gynnsam bevarandestatus på långt skikt bör nedanstående förutsättningar uppfyllas.

9010 Västlig taiga och 9050 Örtrika, näringsrika skogar med gran av fennoskandisk typ

- Skoglig kontinuitet (naturlig åldersdifferentiering och artsammansättning hos de olika trädslagen).
- Naturvärden utvecklas huvudsakligen genom naturlig dynamik, vilket omfattar störningar, t ex stormfällningar, insektsangrepp, översvämningar och brand.
- Olika typer av substrat:
 - Död ved; grenar, torrakor, lågor mm i olika nedbrytningsstadier samt olika typer av bränd ved.
 - Gamla och grova träd med dithörande barkstruktur.
 - Lövträd av t ex asp, sälg och rönn.Substraten utgör viktiga livsmiljöer för kryptogamer och insekter. Vissa av substraten är även viktiga som boplatser och födosöksplatser för fåglar.
- Ostörd hydrologi och hydrokemi i sumpskogar och myrmarker.
- Näringsrika basiska jordar och/eller rörligt kalkhaltigt markvatten är en förutsättning för de örtrika granskogarna (naturtyp 9050).
- Påtaglig minskning av naturtypernas typiska arter och deras populationer får inte ske.

1973 Hällebräcka

Hällebräcka är en ettårig art som kräver konkurrensfria miljöer för att växa. Den är starkt kalkgynnad. Många av förekomsterna är intill och på hållar i betesmarker.

Hotbild – vad kan påverka Natura 2000-området negativt?

Bevarandet av naturvärdena i området är inte förenliga med skogsbruk som vanligtvis utgör det största hotet mot ingående naturtyper och art. Avverkningar och virkeshantering med tunga fordon, liksom markberedning och dikning, kan skada för naturtypen 9050 viktiga markförhållanden, samt leda till förändrad hydrologi. Detta kan i sin tur påverka de botaniska värdena negativt, samt innebära onödig konkurrensutsättning för flera av dem. Olika former av produktionsinriktat skogsbruk, i eller i anslutning till objekt av naturtypen *västlig taiga*; hotar naturtypen, och leder till brist på gamla träd, död ved etc. Området är också känsligt för markberedning, dikning och plantering.

Traditionellt anses bristen på hävd vara det största hotet mot *hällebräcka*, åtminstone i de fall arten förekommer runt hållar i betesmarker. På Örtenberget och liknande berg i trakten (t ex Tjärnberget) påträffas arten på naturligt solexponerade platser i branten och på hyggen i t ex spårbildningar efter skogsmaskiner. Igenväxning av växtplatserna utgör det största hotet.

Bevarandeåtgärder med tidplan

Följande bestämmelser bidrar på olika sätt till att naturtyperna på Örtenberget uppnår och bibehåller gynnsam bevarandestatus.

- Örtenbergets västbrant är klassad som nyckelbiotop i Skogsvårdsstyrelsens inventering.
- Tillståndsplikt gäller enligt 7 kap 28 a § Miljöbalken för åtgärder eller verksamheter som på ett betydande sätt kan påverka miljön inom ett Natura 2000-område. *Tillstånd krävs inte för verksamheter och åtgärder som direkt hänger samman/är nödvändiga för skötsel och förvaltning av området.*
- Hällebräckan är fridlyst (NFS 1999:12)

Behov av ytterligare bevarandeåtgärder

1999 antog riksdagen mål för miljö kvaliteten inom 15 områden som sedan utmynnade i de 15 Miljömålen. Dessa syftar till att vi inom en generation ska ha löst de stora miljöproblemen. Arbetet konkretiserades 2001-2002 genom att flera delmål antogs. Enligt det andra delmålet till miljömålet "Myllrande våtmarker" så ska samtliga våtmarksområden i Myrskyddsplanen för Sverige ha ett långsiktigt skydd senast år 2010. På samma sätt står det i delmål ett till miljömålet "Levande skogar" att ytterligare 900 000 ha skyddsvärd skogsmark ska undantas från skogsproduktion till 2010.

Genom ett regeringsbeslut från 1999 har naturvårdsorganisationen (Naturvårdsverket genom Länsstyrelserna och kommunerna och Skogsstyrelsen genom Skogsvårdsstyrelserna) fått i uppdrag att säkerställa en del av den areal skyddsvärd skogsmark som ska undantas från skogsbruk samt skydda myrar i myrskyddsplanen. Säkerställandet ska ske genom användning av de olika verktyg som står till buds:

- Biotopskyddsområden (Skogsvårdsstyrelser)
- Naturreservat (Länsstyrelser och kommuner)
- Naturvårdsavtal (Skogsvårdsstyrelser)

Länsstyrelsen bedömer att bildande av naturreservat är en lämplig bevarandeåtgärd för Örtenbergets Natura 2000-område. Områdets värdekärna bör få utvecklas i det närmaste fritt. En skötselplan bör dock innehålla förslag om att lövträd (främst aspen) snarast gynnas genom punktvisa ringbarkningsinsatser riktade mot barrträd.

Växtplatserna för hällebräcka bör lokaliseras i basinventeringen för att bedöma om aktiva åtgärder bör sättas in för att bibehålla solexponeringen. Ringbarkning av beskuggande barrträd samt röjning av buskvegetation bör kunna vara lämpliga åtgärder för att gynna arten. Görs bedömningen att ringbarkning skulle leda till ett för hällebräckan ogynnsamt barrfall på växtplatsen, bör fällning av träden övervägas.

Markägare som berörs av eventuella förslag till åtgärder kommer att informeras för en diskussion om vilka åtgärder som är möjliga/lämpliga för ett långsiktigt bevarande av värdefull skog och myr inom området. I det här sammanhanget vill Länsstyrelsen poängtera vikten av att staten och markägarna har ett gemensamt ansvar inte bara för skogsproduktion utan också för naturvård i skogen. Åtgärder att diskutera kan därför handla om frivilligt sparande av områden, naturvårdshänsyn vid olika skogsbruksåtgärder, naturvårdsavtal, biotopskyddsområden och/eller naturreservat. När det gäller naturvårdsavtal, biotopskyddsområden och naturreservat ersätter staten berörda markägare för de inskränkningar i skogsbruket som hänsynen till naturvård medför.

Bevarandestatus idag

9010 Västlig taiga

Nationellt:

Naturtypens naturvärden är kopplade till naturlig gammal skog med lång skogskontinuitet, gamla träd och död ved, samt även till brandfält och yngre naturliga successionsstadier. Flera organismgrupper finns representerade bland de karaktärsarter och rödlistade arter som förekommer i naturtypen; insekter, lavar, svampar och mossor.

Denna mycket heterogena naturtyp finns spridd i hela den boreala delen av landet. De största arealerna finns i Norrlandslänen och där finns även mycket av de största naturvärdena, även om områden med höga naturvärden finns i hela landet. Naturvärden kopplade till granskog är speciellt riktade mot nordboreal region, men finns även i sydboreal. Tallskogar, brandfält och trivallövskogar har olika

artsammansättning beroende på var i landet de ligger och kan därför ha höga naturvärden i hela den boreala regionen. Vissa trakter i fr.a. delar av Norrbotten, Västerbotten och Västernorrland, samt i bl.a. Orsa finnmark och nere i sydöstra Kalmar län har en mer påtaglig brandkontinuitet.

Västlig taiga är ett svensk-finskt tillägg och Sverige/Finland har därmed ett särskilt ansvar för naturtypen inom EU. Historiskt sett är förlusten av västlig taiga mycket stor och endast några få procent återstår (ca 3 % av 21 milj. ha) i boreal region. Produktionsskogsbruket är det största hotet mot naturtypen och dess naturvärden. Bristen på död ved, gamla träd och brandfält leder till en utarmning av artstocken och utdöendet av arter ligger inte i fas med den kvarvarande arealen. Mycket tyder på att flera arter endast lever kvar i restpopulationer som kommer att dö ut inom en snar framtid. Det är därför av stor vikt att så mycket som möjligt av naturtypen undantas skogsbruket. Avsaknaden av brand är också ett problem för naturtypens naturliga dynamik och artinnehåll.

9050 Örtrika, näringsrika skogar med gran av fennoskandisk typ

Nationellt:

De naturvärden som är relaterade till naturtypen består ofta av ett artrikt fältskikt med kärlväxter och marksvampar. Rika orkidélokaler (t ex guckusko och norna) förekommer främst i Jämtland. Områden med gammal skog och lång trädkontinuitet är ovanligt, men i de fall de förekommer har de även mycket höga naturvärden kopplade till grova träd, mycket död ved och stor artrikedom av främst svampar, lavar och insekter. I södra Sverige finns områden med lägre trädkontinuitet av gran, och där lövinslaget är större med bl.a. hassel. Detta beror på en kombination av jordmån, klimat och att skogarna ofta ligger på gammal inägomark som växt igen eller planterats.

Naturtypen är ojämnt fördelad över landet och utgörs i södra Sverige sällan av stora arealer. Naturtypen är vanligast i de kalkrika delarna av den boreala regionen, där Jämtlands län står för den absolut största arealen, speciellt av högörttypen. De kan då utgöra smala stråk i en mosaik tillsammans med t.ex. västlig taiga. Västerbottens-, Uppsala- och Stockholms län är andra delar av landet som hyser större mängd av denna skogstyp, och även i Örebro- och Södermanlands län förekommer den till viss del. Gotlands kalkbarrskogar betas ofta och faller då in under naturtypen.

Örtenberget

Bergssluttningen är klassad som nyckelbiotop. Listan över påträffade rödlistade- och signalarter är imponerande. Arterna indikerar förekomst av kalk i berggrunden, lång tid med stabilt mikroklimat (hög och jämn luftfuktighet) samt gammal skog med kontinuitet av grova lövträd. Hela berget består av hyperit som är en kalkhaltig bergart. Hydrologin är ostörd. På Örtenberget förekommer ett flertal av naturtyperna typiska arter bland kärlväxter (t ex tibast, skuggviol, vårärt, skogsknipprot och rikligt med blåsippor) och kryptogamer (t ex vedtrappmossa och lunglav). Uppgifter om de olika arternas utbredning och frekvens saknas. Bevarandestatusen bedöms ändå i dagsläget vara gynnsam för både naturtypen 9010 och 9050. De naturliga förutsättningarna för att utvidga arealen 9010 är starkt begränsade.

Naturtypen *västlig taiga* förekommer i den översta delen av branten och på krönet. Arealen är relativt liten inom området men samtidigt är gränserna mellan denna naturtyp och naturtypen *örtrik granskog* flytande och mer eller mindre överlappande.

1973 Hällebräcka

Nationellt:

Totalt finns över 500 lokaler för hällebräcka i Sverige där den setts de senaste 10 åren. Den svenska populationen utgör därmed större delen av världspopulationen. Förekomsterna i landet är koncentrerade till tre områden: norra Dalsland, Närke/västra Västmanland och Uppland. I Värmlands

län har 16 lokaler påträffats. Utbredningsmönstret är starkt knutet till var det finns kalkberggrund alternativt kalkrika jordarter. Arten förekommer inte på samtliga lokaler varje år och den varierar mycket mellan åren, huvudsak till följd av variationer i vädret. Hällebräcka är rödlistad i Sverige och placerad i kategorin Sårbar (VU). Rödlistningen beror på artens kraftiga fluktuationer samt en total minskning av arten.

Örtenberget:

Artens förekomst i Örtenberget måste kartläggas i basinventeringen. Västbrantens översta del innehåller potentiella växtplatser. Huvuddelen av branten är emellertid alltför beskuggad av barrskog. Bevarandestatus är i dagsläget oklar.

Uppföljning

För att bedöma naturtyper och arters bevarandestatus krävs uppföljning av uppsatta bevarandemål. Vid uppföljning utvärderas även befintliga bevarandeåtgärder för att se om de fyller sitt syfte. Om en befintlig bevarandeåtgärd inte har avsedd effekt kommer åtgärden att justeras. Nedan beskrivs när och hur de olika bevarandemålen ska följas upp. Inväntar nationellt uppföljningsprojekt.

Bilaga

1. Karta över Natura 2000-områdets avgränsning.
2. Karta över utbredning av naturtyper inom området (klar efter basinventeringen)

Referenser

SVS Nyckelbiotopsinventering 1994 (inventeringsresultat "Örtenberget" Björn Ehrenroth)

Naturvårdsverket. *Natura 2000 – Art och naturtypsvisa vägledningar*. (www.naturvardsverket.se 2005-01-03)

Naturvårdsverket. 2004. *Parametrar och metoder för uppföljning i Natura 2000* - Version 4: 2004-05-07.

Värmlandsfloran nr 2 2001 (inventeringsresultat från rutan "Älvsbacka" - 11D4f)

Länsstyrelsen Värmlands län rapport 2004:25 *Dagflygande ängsfjärilar i Värmlands län 2004*